

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาระบบกลุ่มเดี่ยววัดก่อน-หลังทำการศึกษา โดยทำการศึกษา การให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว ต่อความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภทใน ชุมชน โรงพยาบาลสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการ ดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภท ก่อนและหลังการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว

สมมติฐานการศึกษา

ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภท หลังการให้สุขภาพจิตศึกษา ครอบครัว จะสูงกว่าก่อนการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครอบครัวและผู้ป่วยจิตเภทที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปและได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น โรคจิตเภทตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช (ICD10) ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตความรับผิดชอบของ โรงพยาบาลสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

กลุ่มตัวอย่าง คือ

1. ผู้ป่วยจิตเภทที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป จำนวน 20 ครอบครัว ซึ่งได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจงตาม เกณฑ์คุณสมบัติคือ ครอบครัวและผู้ป่วยจิตเภทที่สามารถควบคุมตนเองได้ มีคะแนนแบบประเมิน อาการทางจิต Brief Psychiatric Rating Scale (BPRS) อยู่ระหว่าง 15-30 คะแนน ไม่จำกัดการศึกษา อาชีพและเศรษฐกิจ ยินยอมให้ความร่วมมือในการรักษาและสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมตาม โปรแกรมที่กำหนดได้ รวมถึง

2. สมาชิกในครอบครัวของผู้ป่วยที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป จำนวน 1-2 คน มีความเกี่ยวพันทาง สายเลือดหรือทางกฎหมาย มีการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกันในครอบครัวและชุมชน อาศัยอยู่บ้าน เดียวกันและให้การดูแลผู้ป่วยอยู่ในปัจจุบัน มีความผูกพันทางอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งมีการฟังฟังกัน ทางสังคมและเศรษฐกิจกับผู้ป่วย ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยเป็นหลัก

วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. การคัดเลือกผู้ป่วยจิตเภทในชุมชน

1.1 ผู้ศึกษา ศึกษาข้อมูลจากแฟ้มประวัติของผู้ป่วยจิตเภทเพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ป่วยจิตเภทในชุมชนที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปและได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคจิตเภทตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช (ICD10) ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตความรับผิดชอบของโรงพยาบาลสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

1.2 สัมภาษณ์และทำแบบประเมินอาการทางจิต Brief Psychiatric Rating Scale (BPRS) อยู่ระหว่าง 15 -30 คะแนน ไม่จำกัดการศึกษา อาชีพและเศรษฐกิจ

2. การคัดเลือกสมาชิกในครอบครัว

เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวพันทางสายเลือดหรือทางกฎหมาย ของประชากรที่ใช้ในการศึกษา มีการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกันในครอบครัวและชุมชน อาศัยอยู่บ้านเดียวกับประชากรและให้การดูแลผู้ป่วยอยู่ในปัจจุบัน มีความผูกพันทางอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งมีการพึ่งพิงกันทางสังคมและเศรษฐกิจกับผู้ป่วย ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยเป็นหลัก และสมาชิกในครอบครัวอีก จำนวน 1-2 คน

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา แก่ประชากรและสมาชิกในครอบครัว เพื่อเปิดโอกาสให้ตัดสินใจในการเข้าร่วมการศึกษา ยินยอมให้ความร่วมมือในการรักษาและสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมตามที่กำหนด ตลอดจนเซ็นใบยินยอมเข้าร่วมการศึกษาและนัดหมายวัน เวลาในการดำเนินกิจกรรมตามการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวจนครบ 6 ครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการศึกษา คือ

1.1 โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษาซึ่งผู้ศึกษาได้ปรับปรุงจากการศึกษาของ สุภาภรณ์ ทองดารา (2545) ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดสุขภาพจิตศึกษา (psychoeducation) ของ Anderson et al. (1980) ประกอบด้วย การให้ความรู้ผู้ป่วย (psychoeducation) และให้ข้อมูล (information) เกี่ยวกับโรค การรักษา พฤติกรรมการใช้ยาตามเกณฑ์การรักษาและการจัดการเมื่อเกิดอาการข้างเคียง ร่วมกับการฝึกทักษะในการแก้ปัญหา (problem solving skills) การสอนวิธีการเผชิญความเครียด (coping skills) การสนับสนุนทางสังคม (social support) และการติดต่อสื่อสาร (communication skills) ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ใช้เวลากิจกรรมละ 30 – 45 นาที ซึ่งในงานศึกษานี้ ผู้ศึกษาดำเนินกิจกรรมตามการให้สุขภาพจิตศึกษา จนครบ 6 ครั้ง

- สัปดาห์ที่ 1 การปฐมนิเทศและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคจิตเภท/การรวบรวมข้อมูล
- สัปดาห์ที่ 2 การป้องกันการกำเริบของโรคจิตเภท
- สัปดาห์ที่ 3 การสังเกตอาการอาการเตือนเบื้องต้น ความสำคัญของการรับประทานยาอย่างสม่ำเสมอ/การรักษาในระยะเฉียบพลันและระยะฟื้นฟูสมรรถภาพ
- สัปดาห์ที่ 4 สัมพันธภาพ,ความรับผิดชอบของผู้ป่วย/บทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้ป่วยจิตเภท
- สัปดาห์ที่ 5 การติดต่อสื่อสารกับผู้ป่วย, โครงสร้างและปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว
- สัปดาห์ที่ 6 การคลายเครียดด้วยตนเอง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 ส่วน คือ

1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ป่วย ได้แก่ เพศ อายุ เชื้อชาติ สัญชาติ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ของผู้ป่วยต่อเดือน อายุของผู้ป่วยเมื่อเริ่มเจ็บป่วยครั้งแรก ระยะเวลาการเจ็บป่วย จำนวนครั้งที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ประวัติการรักษาปัจจุบัน สมาชิกในครอบครัวที่ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วย ผู้ที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการรักษา รายได้ของครอบครัวต่อเดือน

2) แบบประเมินความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภท โดยการสัมภาษณ์ผู้ป่วยและสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสุวิมล สมัตถะ (2542) อ้างถึงยูพาฟิน ประสานอริคม ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสามารถของผู้ป่วยเรื้อรังในการดูแลตนเอง ในเรื่องกิจวัตรประจำวันและแนวคิดของ Sidney Kats ที่สร้าง The Index of Independent In Active of Daily Living เพื่อใช้วัดความสามารถของผู้ป่วยในการทำกิจวัตรประจำวัน หาค่าความเที่ยงของแบบประเมินโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.86

3. เครื่องมือกำกับการศึกษา คือ แบบวัดความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยจิตเภทของญาติ ซึ่งทานตะวัน เข้มบุญเรือง (2540) ตามแนวคิดของ Lefley (1987) สร้างขึ้น พบว่าแบบวัดความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยจิตเภทหาค่าความเที่ยง โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.79

เกณฑ์กำกับการทดลอง

คะแนนความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยจิตเภท จากสมาชิกในครอบครัวผู้ป่วย โดยการสัมภาษณ์ มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 80 จึงแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับโรคจิตเภทค่อนข้างดี ถ้าคะแนนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้ศึกษา จะร่วมกันประเมินปัญหา อุปสรรค พร้อมทั้งหาแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติม เกี่ยวกับเนื้อหา และกระบวนการของการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว จนกว่าจะมีคะแนนถึงเกณฑ์

การดำเนินการศึกษา

ดำเนินการศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะเตรียมการศึกษา

1. เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและจัดทำแผนการดำเนินงานการศึกษา
2. เตรียมสถานที่ในการทำการศึกษาโดยประสานงานกับโรงพยาบาลสวนผึ้ง เพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินการศึกษา โดยแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับ การดำเนินการศึกษา วันเวลา สถานที่
3. การเตรียมตัวของผู้ศึกษา ศึกษาตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีการให้สุขภาพจิตศึกษาและปรึกษาผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านสุขภาพจิตและจิตเวช ได้แก่อาจารย์ที่ปรึกษา และพยาบาลจิตเวช
4. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ตามขั้นตอนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแจ้งอธิบายขั้นตอนวัตถุประสงค์ เปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย และวัดความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วย (Pre-test) ก่อนการศึกษา และนัดเข้าร่วมการศึกษา

ระยะทดลอง

ผู้ศึกษานำกลุ่มตัวอย่าง เข้าร่วมการศึกษากการให้สุขภาพจิตศึกษาเป็นรายครอบครัว โดยผู้ศึกษาแนะนำตัวเอง ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ ระยะเวลา ใบบางและกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรม และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการให้สุขภาพจิตศึกษา จำนวน 6 ครั้งหลังจากสิ้นสุดขั้นตอนที่ 6 แล้ว ใช้เครื่องมือกำกับการทดลองวัดความรู้เกี่ยวกับโรคจิตเภท ของผู้ป่วยและสมาชิกในครอบครัวทันที หลังจากนั้น วัดความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันดังรายละเอียดกิจกรรมนี้

- สัปดาห์ที่ 1 การปฐมนิเทศและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคจิตเภท/การรวบรวมข้อมูล
- สัปดาห์ที่ 2 การป้องกันการกำเริบของโรคจิตเภท
- สัปดาห์ที่ 3 การสังเกตอาการอาการเตือนเบื้องต้น ความสำคัญของการรับประทานยาอย่างสม่ำเสมอ/การรักษาในระยะเฉียบพลันและระยะฟื้นฟูสมรรถภาพ
- สัปดาห์ที่ 4 สัมพันธภาพและความรับผิดชอบของผู้ป่วย/บทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้ป่วยจิตเภท
- สัปดาห์ที่ 5 การติดต่อสื่อสารกับผู้ป่วย, โครงสร้างและปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว
- สัปดาห์ที่ 6 การคลายเครียดด้วยตนเอง

ระยะประเมินผลการศึกษา

ผู้ศึกษาทำการเก็บข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคล ประเมินความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันในกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการศึกษาก่อนการทดลอง และหลังจบการให้สุขภาพจิตศึกษา ทำการเก็บข้อมูลโดยประเมินความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยอีกครั้ง

สรุปผลการศึกษา

เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภท ก่อนและหลังได้รับการให้สุขภาพจิตศึกษาพบว่า ผู้ป่วยจิตเภทที่ได้รับการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมทางสังคม ($\bar{X}=4.14, SD=0.36$) สูงกว่าก่อนได้รับการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว ($\bar{X}=3.22, SD=0.68$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า ผลการศึกษานี้ตอบสนองมาตรฐานในการศึกษาดังนี้คือ

ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภทในชุมชน หลังการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว สูงกว่าก่อนการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา การให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว ต่อความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภทในชุมชน โรงพยาบาลสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาที่สำคัญและอภิปรายผลได้คือ

จากผลการศึกษาพบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมทางสังคม ก่อนและหลังการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว สูงกว่ากันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการศึกษานั้นแสดงว่า ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภท เพิ่มขึ้นตามสมมติฐาน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก กิจกรรมการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุภาภรณ์ ทองดารา (2545) พบว่า ความสามารถในการดำเนินชีวิตทั้งด้านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมทางสังคมในกลุ่มทดลองสูงขึ้น หลังการได้รับการให้สุขภาพจิตศึกษาทั้งญาติและผู้ป่วยซึ่งส่งผลให้ญาติมีความรู้มากขึ้นมีส่วนกระตุ้นให้ญาติเห็นความสำคัญของการดูแลผู้ป่วยจนนำไปสู่การรักษาอย่างต่อเนื่องและป้องกันการกำเริบของโรค จิตเภท (พิเชษฐ์ อุคมรัตน์, ธีระ ลีลานันทกิจ, ธนุ ชาตชนานนท์, 2540) สำหรับการศึกษาครั้งนี้ในกิจกรรมที่ 1 การให้ความรู้เกี่ยวกับผู้ป่วยจิตเภทเป็นสิ่งที่ส่งผลให้ผู้ป่วยมีความรู้เกี่ยวกับโรคเพิ่มมากขึ้น

ถึงแม้ว่าผู้ป่วยจิตเภทจะเป็นผู้ที่มีความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเอง มีการปรับตัวที่ล้มเหลว (สมสร เชื้อหิรัญ, 2532) แต่เมื่อผู้ป่วยได้รับการบำบัดรักษา จนสามารถควบคุมอาการ หรือพฤติกรรมที่ผิดปกติได้แล้ว ผู้ป่วยสามารถกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านได้ ถ้าผู้ป่วยกลับมาใช้ชีวิตได้เหมือนเดิม ผู้ป่วยจะไม่เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต แต่ส่วนใหญ่พบว่าภายหลังการบำบัดรักษาแล้ว ผู้ป่วยยังคงหลงเหลือพยาธิสภาพอยู่ พยาธิสภาพของโรคนี้ทำให้ผู้ป่วยเกิดความด้อยสมรรถภาพลง มีความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมทางสังคมต่ำกว่าก่อนการเจ็บป่วยทางจิต

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า การให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวในผู้ป่วยที่มีอาการทุเลาแต่ยังมีอาการทางจิตหลงเหลืออยู่ และมีอาการป่วยซ้ำบ่อยๆ มีผลต่อความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภทในชุมชน โรงพยาบาลสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1. ด้านการปฏิบัติการพยาบาล ควรมีการให้ความรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัว สำหรับนำมาใช้ในการดูแลผู้ป่วยจิตเวชอื่นๆ นอกจากนี้การให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวยังสามารถนำไปใช้ในการดูแลผู้ป่วยจิตเวชในชุมชนได้อีกด้วย และก่อนการนำไปใช้ควรมีการศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของผู้รับบริการ

2. การนำโปรแกรมการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวไปใช้ เนื่องจากโปรแกรมมีเนื้อหาและรายละเอียดของเอกสารประกอบการสอนจำนวนมาก ก่อนการนำไปใช้ ผู้ใช้ควรศึกษาและทำความเข้าใจกับเอกสารประกอบการสอนอย่างละเอียด และใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้รับบริการ

3. ควรมีการติดตามผลลัพธ์ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันในระยะยาว 1 เดือน 3 เดือน 6 เดือน และ 1 ปี อย่างต่อเนื่อง สำหรับกลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวเพื่อติดตาม ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ป่วยจิตเภท ที่มีความต่อเนื่องและคงไว้ซึ่งการปฏิบัติ

3. การนำผลการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลควรศึกษากระบวนการและเทคนิคการนำไปใช้อย่างละเอียด และเหมาะสมกับบริบทของหน่วยงานเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาของการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวต่อการป่วยซ้ำของผู้ป่วยจิตเภท เพื่อดูประสิทธิภาพตามระยะเวลา

2. ควรมีการศึกษาการให้สุขภาพจิตศึกษาสำหรับผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรังกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เช่น ผู้ป่วยจิตเวชทางอารมณ์ เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาว่าการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมทางสังคมของผู้ป่วยมีความแตกต่างกันหรือไม่ และมีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการปฏิบัติของผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรังในกลุ่มอื่นๆ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยตามกระบวนการวิจัยที่ถูกต้อง สำหรับการให้สุขภาพจิตศึกษาครอบครัวที่มีการดำเนินการศึกษา โดยมีกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง และต้องมีการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนที่มีผลต่อตัวแปรตาม เพื่อให้ผลการวิจัยมีความตรงภายในสูงสุด เชื่อถือได้และอ้างอิงได้ต่อไป